

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 23. ledna 2025 ve věci č. 13805/21 – *H. W. proti Francii*

Senát páté sekce Soudu jednomyslně shledal, že rozhodnutí vnitrostátního soudu v rozvodovém řízení, dle něhož vinu za rozvod nese výlučně stěžovatelka, protože dlouhodobě odmítala intimní styk s manželem, představovalo porušení práva stěžovatelky na respektování soukromého života chráněného článkem 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka podala v červenci 2015 návrh na rozvod manželství na základě zavinění manžela, které spatřovala v tom, že upřednostňoval svou profesní kariéru na úkor jejich rodinného života a v jeho vznětlivém a násilnickém chování.

Manžel stěžovatelky podal protinávrh a tvrdil, že zavinění spočívalo výlučně na straně stěžovatelky, neboť, mimo jiné, řadu let odmítala sexuální styk, což mělo představovat závažné porušení manželských povinností ve smyslu francouzského občanského zákoníku. Podpůrně navrhoval rozvod manželství z důvodu jeho nenapravitelného rozvratu.

Soud první instance v červenci 2018 rozhodl, že návrh žádného z manželů není opodstatněný a manželství nelze rozvést na bázi zavinění, ale pouze z důvodu jeho nenapravitelného rozvratu.

Stěžovatelka se proti tomuto rozhodnutí odvolala, načež odvolací soud v listopadu 2019 rozhodl o rozvodu manželství na základě výlučné viny stěžovatelky opíraje se o její přiznání, že již od roku 2004 neměla s manželem intimní styk, v čemž spatřoval závažné a opakované porušování manželských povinností a závazků, jež činilo další soužití nesnesitelným. Konstatoval přitom, že ani předložené lékařské zprávy dokazující její špatný zdravotní stav v průběhu let, pro který intimní styk odmítala, nemohou toto porušení ospravedlnit.

Dovolání stěžovatelky pro nesprávné právní posouzení věci bylo v září 2020 zamítnuto.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že tím, že vnitrostátní soudy založily v rozvodovém řízení závěr o její výlučné vině na rozpadu manželství na skutečnosti, že odmítala udržovat se svým manželem intimní vztah, došlo k porušení jejího práva na respektování soukromého života chráněného článkem 8 Úmluvy.

a) Obecné zásady

Soud na úvod připomněl, že právo na respektování soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy představuje široký pojem, který je nutno chápat také jako záruku sexuální svobody (*J. L. proti Itálii*, č. 5671/16, rozsudek ze dne 27. května 2021, § 134). Zásah do něj lze ospravedlnit jen tehdy, je-li stanoven zákonem, sleduje jeden nebo více legitimních cílů uvedených v druhém odstavci tohoto článku a je v demokratické společnosti nezbytný k jejich dosažení.

Soud přitom zdůraznil, že vnitrostátní orgány mají v této oblasti zásadně určitý prostor pro uvážení, jehož šíře se liší v závislosti na řadě faktorů. Prostor pro uvážení je například obecně široký, pokud je třeba najít rovnováhu mezi konkurujícími soukromými a veřejnými zájmy nebo různými právy chráněnými Úmluvou (*Vavříčka a ostatní proti České republice*, č. 47621/13, rozsudek velkého senátu ze dne 8. dubna 2021, § 273 a 275). V souladu s tímto principem mají státy obecně široký prostor pro uvážení ve věcech týkajících se rozvodu, neboť se jedná o sladění rozličných soukromých zájmů (*Babiarz proti Polsku*, č. 1955/10, rozsudek ze dne 10. ledna 2017, § 47).

b) Použití těchto zásad na projednávanou věc

1. K existenci zásahu

Soud konstatoval, že rozhodnutí o rozvodu manželství se dotklo jednoho z nejintimnějších aspektů stěžovatelčina života a je ve svém důsledku obzvláště stigmatizující, neboť označilo její chování za „závažné a opakované“ porušení manželských povinností, které činilo společné soužití „nesnesitelným“. Dále Soud podotkl, že ačkoliv v projednávaném případě neměla vnitrostátní rozhodnutí dopad do finanční sféry stěžovatelky, byla pro ni zvláště invazivní. Zásahu do práv stěžovatelky se dopustily vnitrostátní orgány a věc je nutné zkoumat z pohledu negativních závazků státu.

2. K existenci předvídatelného právního základu

Soud shledal, že rozhodnutí francouzského Nejvyššího soudu z roku 1997, ve kterém bylo potvrzeno, že "dlouhodobé zdržování se intimních vztahů ze strany manželky" může být důvodem pro zavinění rozvodu, představuje ustálenou vnitrostátní judikaturu. Ačkoliv ji od té doby Nejvyšší soud znovu nepotvrdil, nikdy nedošlo ani k jejímu překonání a je nadále uplatňována soudy prvního stupně.

Stěžovatelka podpůrně tvrdila, že přesný rozsah její povinnosti nebyl předvídatelný. V tomto ohledu Soud stěžovatelce přisvědčil, že vnitrostátní judikatura nepovažuje žádné odmítnutí pohlavního styku za porušení manželských povinností a právní úprava ponechává na soudech, aby v konkrétním případě vyhodnotily, zda porušením je. Připomněl však, že výklad a uplatňování vnitrostátního práva náleží vnitrostátním orgánům, a to především soudům (*Paradiso a Campanelli proti Itálii*, č. 25358/12, rozhodnutí velkého senátu ze dne 24. ledna 2017, § 169) a skutečnost, že jim vnitrostátní právo svěřuje pravomoc posoudit, zda porušení manželské povinnosti je natolik závažné, aby odůvodňovalo rozvod, proto nemůže zpochybnit jeho předvídatelnost.

Soud tak uzavřel, že sporný zásah byl stanoven zákonem, jak vyžaduje článek 8 Úmluvy.

3. K existenci legitimního cíle

S konstatováním, že rozvody mají dopad do práv každého z manželů, Soud přisvědčil tvrzení vlády, že zásah sledoval legitimní cíl „ochrany práv a svobod druhých“ ve smyslu Úmluvy.

4. K nezbytnosti v demokratické společnosti

Soud nakonec posuzoval, zda byla v projednávané věci zajištěna spravedlivá rovnováha mezi sexuální svobodou stěžovatelky na jedné straně a právem jejího manžela na ukončení manželství na straně druhé. Zhodnotil, že tím, že se rozvodové řízení dotklo sexuální svobody stěžovatelky, byl prostor pro uvážení státu úzký, a věc se tak odlišuje zejména od případu *Babiarz proti Polsku* (cit. výše, § 47), ve kterém žádné z práv, o něž se manželé opírali, nemělo takovou povahu nebo závažnost.

Soud se dále vyjádřil k pojetí manželské povinnosti ve francouzské vnitrostátní úpravě. Zhodnotil, že úprava nezohledňuje souhlas s pohlavním stykem a připomněl, že jakýkoli sexuální akt bez souhlasu představuje formu sexuálního násilí (*M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/98, rozsudek ze dne 4. prosince 2003, § 163). Rovněž zdůraznil, že podle článku 8 Úmluvy samostatně nebo ve spojení s článkem 3 musí smluvní státy zavést a uplatňovat odpovídající právní rámec poskytující ochranu před násilnými činy ze strany soukromých osob (*Söderman proti Švédsku*, č. 5786/08, rozsudek ze dne 12. listopadu 2013, § 80). Kromě toho byly povinnosti týkající se prevence domácího a sexuálního násilí zavedeny čl. 5 odst. 2 a čl. 12 odst. 2 Istanbulské úmluvy.

Napadená povinnost však nechránila svobodný souhlas k sexuálním vztahům v rámci páru. Sporné zákonné ustanovení mělo normativní rozměr, pokud jde o způsob, jakým manželé vedli svůj sexuální život. Soud vzal v potaz, že stanovená povinnost má právní důsledky, když může její porušení nejen odůvodnit rozvod, ale současně dopadat do majetkové sféry a být základem žaloby na náhradu škody. Uzavřel proto, že takové pojetí manželské povinnosti je v rozporu se sexuální svobodou a právem na rozhodování o vlastním těle, stejně jako s pozitivními závazky států v oblasti prevence v kontextu boje proti všem formám domácího a sexuálního násilí.

Soud nepřisvědčil tvrzení vlády, že kriminalizace sexuálních trestných činů spáchaných v manželství je k zajištění ochrany dostatečná, jelikož nezbavuje účinku občanskoprávní povinnost zavedenou judikaturou. Tato povinnost je přitom v rozporu s pokrokem, kterého bylo dosaženo v trestním soudnictví, jakož i s mezinárodními závazky Francie v oblasti boje proti všem formám domácího násilí.

Soud se vymezil rovněž proti argumentu vlády, že souhlas s manželstvím v sobě obsahuje implicitní souhlas s budoucími intimními vztahy. Myšlenka, že manžel nemůže být stíhán za znásilnění své manželky, je Soudem dlouhodobě považována za nepřijatelnou a v rozporu s civilizovaným pojetím manželství a základními cíli Úmluvy, jejíž podstatou je respektování lidské důstojnosti a svobody (S. W. *proti Spojenému království*, č. 16244/90, rozhodnutí ze dne 12. října 1992, § 42). Podle názoru Soudu musí souhlas odrážet svobodnou vůli mít konkrétní sexuální vztah v době, kdy k němu dochází, a s přihlédnutím k jeho okolnostem.

V každém případě Soud v dané věci nemohl identifikovat žádný zvlášť závažný důvod, který by odůvodňoval zásah do oblasti sexuality (*Dudgeon proti Spojenému království*, č. 7525/76, rozsudek ze dne 22. října 1981, § 52). Manžel stěžovatelky mohl podat žádost o rozvod z důvodu nezvratného rozpadu manželství. V této souvislosti bylo jeho povinností splnit požadavky občanského soudního řádu a uvést tento důvod jako hlavní argument, a nikoli jako podpůrný, jak učinil. Ochrana jeho práv mohla proto být zajištěna jinými prostředky.

S ohledem na vše uvedené Soud uzavřel, že opětovné potvrzení manželské povinnosti a rozvedení manželství k výlučné újmě stěžovatelky nebylo založeno na relevantních a dostatečných důvodech a vnitrostátní orgány nenastolily spravedlivou rovnováhu mezi protichůdnými zájmy. Rozhodl proto o porušení článku 8 Úmluvy.